

УДК 58.006

С.І. ГАЛКІН, Н.С. БОЙКО

Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України
Україна, 09113 Київська область, м. Біла Церква-13

ДЕНДРОПАРК «ОЛЕКСАНДРІЯ» НАН УКРАЇНИ — 70 років У СКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ ТА СУЧАСНІСТЬ

Висвітлено історію створення дендропарку «Олександрія» НАН України. Проаналізовано процес становлення дендропарку як наукової установи у складі АН України. Виконано 24 теми наукових досліджень за такими напрямками: збереження та реконструкція історичних паркових ландшафтів, інтродукція рослин, систематика і таксономія рослин, оптимізація прийомів агротехніки, вирощування декоративних рослин, стійкість деревних рослин до шкідників та хвороб, аллопатія, збереження рідкісних рослин тощо. Проаналізовано історію створення і сучасний стан колекційного фонду рослин. Дендропарк «Олександрія» — одна з провідних академічних установ України, завданнями яких є збереження фіторізноманіття та інтродукція рослин.

Ключові слова: дендропарк, Академія наук України, наукові дослідження, збереження фіторізноманіття, інтродукція рослин, види та культивари, колекційні ділянки.

Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України — один з найстаріших в Україні старовинних парків. Створений у 1788 р., за часів Речі Посполитої, він згодом стає взірцем садово-паркового мистецтва і широко відомим у Європі пейзажним парком, на території якого гармонійно поєднувалися рослинні композиції, архітектурні та водні споруди [4, 5].

До 1917 р. парк «Олександрія», як і м. Біла Церква, був власністю графів Браницьких. У період громадянської війни (1918—1920) усі архітектурні споруди (палац, паркові павільйони, унікальні малі архітектурні форми, такі як колонада «Луна», «Китайський місток», колона «Пелікан», павільйон «Ротонда» тощо) було повністю зруйновано. У звіті про відрядження до Білої Церкви заступника завідувача соціалістичного музею М.Г. Фінлянського було зазначено: «Парк Білоцерківський, що разом із садом III Інтернаціоналу (нинішня «Софіївка» в Умані) належить до найвидатніших парків УРСР перебуває в стані повного хаосу й мерзоти запустіння. Німці вивезли най-

головніші речі декоративної скульптури, частина її валяється на дні ставків, вази й колони знівечено, розкидано по площі парку, останки будов залишаються абсолютно без будь-якого ремонту. Дерево вирубується на потреби агрошколи, стежки заросли бур'янами, ставки без догляду, фонтани й водоспади засмічено, забруднено. Є тенденції з боку місцевої адміністрації знести й ті будівлі, що їх можна ще реставрувати, між якими є пам'ятники високої художньої вартості». Автор не помилився, бо у наступні роки всі архітектурні споруди парку було розібрано до основи і знищено [3].

«Олександрія», колишня перлина, яку відвідували царі та вельможі, поети і філософи, художники та музиканти, гинула від безгосподарності. У 1920 р., після організації Білоцерківського сільськогосподарського технікуму, парк було передано в його користування, а з 1921 р. «Олександрія» стала основною базою навчально-дослідного господарства і отримала назву «Парк імені болгарського революціонера Ч.Г. Раковського». Унаслідок потреб для відбудови господарства в перші роки Радянської влади, «на цеглу» розбирали зруйновані або напівзруйновані споруди, вирубували

© С.І. ГАЛКІН, Н.С. БОЙКО, 2018

дерева. Територію парку переважно використовували для випасу худоби та отримання деревини.

Ще більшої руйнації парк зазнав після рішення Білоцерківського окружного виконавчого комітету у лютому 1928 р. про будівництво на території парку водогону для міста. На це рішення не вплинуло роз'яснення Наркомату освіти УРСР, якому належав парк, про неможливість розташування таких споруд у центрі парку «Олександрія» (стару назву повернули, оскільки у 1927 р. Ч.Г. Раковського виключили із лав комуністичної партії та розстріляли). Зовнішній вигляд унікальної архітектурної споруди «Турецький будиночок» було змінено, через увесь парк прокладено просіку і знищено рідкісні дерева, у центральній частині парку над р. Рось створено водогін, від якого через усю територію прокладено труби на глибині 2 м. Головну алею парку було повністю зруйновано внаслідок перевезення будматеріалів для водогону.

Значної руйнації парк зазнав також під час Великої Вітчизняної війни [4].

Розпорядженням № 4786-Рот. від 10 квітня 1946 р. Рада Міністрів СРСР передала парк у підпорядкування Академії наук України. У розпорядженні наголошувалося, що парк «Олександрія» (на той час — заповідник «Олександрія») створюється для відновлення та організації на його території науково-дослідних баз інститутів біологічного профілю. Ураховувалася велика наукова, історична та природна цінність паркових насаджень. Наказом № 37 від 8 травня 1946 р. «Олександрію» було зараховано до складу наукових установ Академії наук України. Головною установою-куратором призначено Центральний республіканський ботанічний сад (ЦРБС) АН України. Рішенням Президії АН УРСР від 3 квітня 1953 р. у дендропарку було створено науковий відділ акліматизації і паркобудівництва ЦРБС АН УРСР, який у 1969 р. було перейменовано на відділ збагачення дендрофлори.

Президія АН України на чолі з її президентом академіком О.В. Палладіним від самого початку контролювала роботи, пов'язані з від-

новленням парку та створенням в установі наукового колективу. Над виконанням планової наукової тематики в «Олександрії» працювали видатні вчені, засновники вітчизняної школи паркобудівництва: Л.І. Рубцов, Ю.К. Киричек, Б.Є. Балковський, Н.М. Антонов, М.М. Грисюк, І.Г. Дерій, Т.М. Черевченко та багато інших. Завдяки їх наполегливій праці впродовж наступних 5 років було виконано дослідження за такими темами: «Рослинність і ландшафти дендропарку «Олександрія», їх реконструкція і збагачення» (1955—1956), «Вплив умов вирощування на процеси акліматизації південних теплолюбивих рослин» (1955—1957), «Акліматизація диких видів роду *Rosa L.* та створення на площі 5 га розарію диких видів троянд» (1955—1958). Видовий склад дендрофлори за цей час було збільшено на 200 видів, загальна кількість становила 600 видів. Було вирощено 100 тис. кущів троянд, на значній площі закладено для випробування насадження десятків сортів персика та абрикоса селекції ЦРБС.

До 1960 р., виконуючи постанови АН УРСР, а також керуючись затвердженою державною програмою «Наукові основи зеленого будівництва в УРСР», співробітниками парку було виконано 5-річну наукову тему «Відновлення та розвиток дендропарку «Олександрія», яка охоплювала питання теоретичного обґрунтування і практичного застосування відновних робіт на території парку. У цей час у дендропарку було проведено велику роботу зі створення нових паркових насаджень у східній частині, яка межувала з містом. За проектом І.Г. Дерія на місці деградованих насаджень старовинного плодового саду та ділянок сільськогосподарського призначення було створено нові паркові композиції. Для інтродукції нових перспективних для зеленого будівництва видів на площі 1,4 га було створено науково-колекційну ділянку гарноквітучих чагарників «Фрутицетум», яка досі існує.

У східній частині парку, на першій заплавної терасі р. Рось, було створено одну з перших в Україні колекцію видів та гібридів роду *Populus L.* — «Популетум». На площі 3 га було

зібрано 98 видів та гібридів тополі. Всього висаджено 2200 саджанців.

У 1956—1960 рр. під керівництвом н.с. Б.Є. Балковського було проведено першу ботанічну інвентаризацію трав'янистої рослинності дендропарку. Виявлено 712 видів рослин. У 1959 р. Б.Є. Балковський розпочав дослідження зі створення нового способу визначення рослин, а саме за допомогою цифрового політомічного ключа. Після опублікування у республіканському «Ботанічному журналі», запропонований автором метод було визнано багатьма науковцями та впроваджено у практику [1].

Велику увагу було приділено створенню наукового гербарію дендропарку. Станом на 1960 р. він нараховував 4600 гербарних листів. У перші роки становлення «Олександрії» як наукової установи АН УРСР великого розмаху набули дослідження з квітникарства. У 1956—1960 рр. колекційний фонд нараховував 640 сортів багаторічних, однорічних та оранжерейних рослин. Випробування в «Олександрії» пройшли 150 сортів жоржин, 180 сортів тюльпанів, 50 сортів флоксів, 70 сортів гліадіолусів, 106 сортів ірисів тощо.

Великий та значущий обсяг науково-практичної роботи в «Олександрії» було забезпечено завдяки вмілому керівництву науковим процесом адміністрації ЦРБС АН УРСР, постійній увазі провідних науковців Л.І. Рубцова, Ю.К. Киричека, І.М. Шайтана та багатьох інших. За матеріалами теми науково-дослідної роботи співробітниками парку було надруковано 2 монографії та 17 наукових статей.

У 1961—1965 рр. дослідження проводили за темою «Вивчення та збагачення видового складу дерев, кущів, дикоростучих трав'янистих рослин та квітів», якою керував директор ЦРБС, д.б.н. Є.М. Кондратюк. Першочерговим завданням для виконавців було проведення інвентаризації деревної і трав'янистої рослинності дендропарку «Олександрія». Увагу приділили збільшенню видового складу парку та колекційних фондів. Паркові насадження було поповнено 174 видами і формами рослин (усього — 14 792 екз.) Опрацьовано методи насінного та вегетативного розмно-

ження найцінніших деревних порід. Щорічно в дендропарку заготовляли понад 300 кг насіння деревних порід. Дендропаркам і ботанічним садам УРСР щороку передавали близько 100 тис. саджанців з відкритого ґрунту, 4 тис. із закритого ґрунту та 10 тис. багаторічників.

Значну увагу було приділено питанням поліпшення стану історичних паркових ландшафтів та композицій, насамперед — колонаді «Луна» (посадка саджанців тису ягідного), Головного входу (посадки листяних дерев на головній алеї) та Палієвій горі. Для відновлення вікової діброви було висаджено 782 саджанця дуба звичайного, а вздовж Сквирського шляху — 222 саджанця сосни звичайної. Якісно поліпшено видовий склад природного трав'янистого покриву: лише у віковій діброві висаджено 23 тис. цибулин пролісків, 10 тис. — підсніжника білого та інших декоративних рослин (усього 43 тис.).

У 1961—1965 рр. проводили роботу із захисту паркових насаджень від хвороб та шкідників. Щорічно здійснювали пломбування дупел вікових дерев та очищення їх крони від омели білої. Оpubліковано путівник по парку «Парк «Олександрія»», каталог насіння, 10 наукових праць [11].

У 1966—1968 рр. було виконано тему наукових досліджень «Розробка методики формування та реконструкції ландшафтів у заповідних дендропарках АН УРСР». Теоретичне обґрунтування і складання плану формування та реконструкції ландшафтів дендропарку «Олександрія» здійснив керівник теми — завідувач відділу паркознавства ЦРБС, д.б.н., проф. Л.І. Рубцов. Переважно це стосувалося західної частини парку (Горіхова галявина, Нагірна галявина тощо).

У 1969—1973 рр. проведено роботу за темою наукових досліджень «Вивчення дендрофлори та розробка методики її збагачення в умовах Лісостепу України». Оpubліковано 1 збірник праць, 1 путівник, 4 каталоги та 40 наукових праць. Вирощено 515 тис. саджанців деревних порід, з них передано виробництву 266 тис. [10].

У 1969 р. за рішенням Держкомітету Ради Міністрів СРСР з науки і техніки № 153 від 22 березня 1969 р. відділом збагачення дендрофлори проведено дослідження з додаткової теми «Розробка методів створення клонових плантацій *Picea* в Лісостепу України» (виконавець — к.б.н. Б.В. Логгінов). На території Фастівського лісництва Київської області було закладено унікальні клонові плантації ялини звичайної.

У 1974—1978 рр. проведено роботу за темою наукових досліджень «Наукові основи збереження та відновлення діброви та інших паркових ландшафтів». Актуальність таких досліджень була зумовлена різким усиханням дібров у Європейській частині СРСР. Дуб звичайний — це головна ландшафтоутворююча порода у більшості парків України. За результатами роботи опубліковано 48 наукових праць.

У період з 1979 до 1983 рр. проведено дослідження за темою «Підбір найбільш цінних деревних інтродуцентів, розробка прийомів їх розмноження, введення в лісове господарство та зелене будівництво в умовах Правобережного Лісостепу України». Було досліджено стан дендраріїв на території Лісостепу України, проаналізовано видовий склад деревної рослинності для визначення можливості та необхідності її поповнення новими видами. За результатами досліджень проведено підбір перспективних видів і підготовлено рекомендації щодо їх вирощування. Створено найбільшу серед дендропарків та ботанічних садів України колекцію представників порядку *Fabales* — понад 100 таксонів. Вирощено 21,7 тис. саджанців цінних інтродукованих видів. Опубліковано 55 наукових праць.

У 1984—1987 рр. науковці дендропарку виконали тему наукових досліджень «Розробка наукових основ оптимізації структури паркових композицій дендропарку “Олександрія” АН УРСР». Об’єктами досліджень були окремі ландшафти та композиції парку, які потребували невідкладних оптимізаційних заходів: вікова діброва, Велика галявина, Соснова алея, Східна галявина тощо. За матеріалами досліджень опубліковано 27 наукових праць.

У 1988—1992 рр. проведено дослідження за темою «Розробка ландшафтних і еколого-ценотичних основ відновлення та оптимізації насаджень дендропарку “Олександрія” АН України». Здійснено аделопатичні дослідження у віковій діброві, запропоновано фітотехнічні прийоми зменшення дії аделопатичного ґрунтовогнотомлення під час відновлення діброви. Вивчено екологічні умови ландшафтної ділянки Кленова та Прибережна галявини, їх об’ємно-просторову структуру. За матеріалами дослідження опубліковано 49 наукових праць.

У 1993—1997 рр. виконано роботу за темою наукових досліджень «Біоекологічні основи інтродукційної оптимізації насаджень дендропарку “Олександрія” (підсумки 200-річної інтродукції)». Дендропарк «Олександрія» відзначив 200-річчя. За час існування дендропарку як наукової установи змінилася структура: з’явилися нові відділи і лабораторії: відділ паркознавства, відділ репродуктивної біології, відділ квітникарства, лабораторія природної флори, лабораторія насінництва і первинного випробування, лабораторія екології та захисту рослин. Уперше в Україні було узагальнено досвід 200-річної інтродукції деревних рослин. Проведено ботанічну інвентаризацію. Проаналізовано походження посадкового матеріалу (зразків насіння), визначено вік рослин, місцезростання, кількість, життєву форму, стадію онтогенезу, а також основні показники біоекологічної стійкості. За матеріалами досліджень опубліковано 74 наукових праці.

У 1998—2002 рр. науковцями парку проведено роботу з виконання наукової теми «Біоекологічні аспекти збереження та збагачення видового та генетичного різноманіття дендропарку “Олександрія”». Отримані цінні для науки та виробництва дані щодо кількості, стану, методів розмноження та впровадження в первинну культуру великої кількості перспективних деревних і трав’янистих рослин, зокрема детально досліджено виткі деревні рослини, північноамериканські види глоду, водні та прибережноводні види. За 5 років колекцію деревних рослин поповнено 105 видами та формами. Опубліковано 100 наукових праць.

У 2003—2007 рр. виконано роботи з наукової теми «Збереження і збагачення генофонду деревних, кущових, трав'янистих рослин та відновлення старовинних насаджень дендропарку “Олександрія”». На початку ХХІ ст. завдяки отриманню історичних зарубіжних матеріалів науковці дендропарку вперше з 1917 р. на якісно новому рівні вивчили процеси відновлення історичних насаджень і ландшафтних композицій парку. Було підготовлено проекти та виконано роботи з відновлення історичних композицій «Острів Троянд», «Острів Марії», «Царський сад», «Турецький будинок», «Сад “Варна”» тощо. Розпочато новий для дендропарку актуальний напрям досліджень — вивчення генофонду існуючих та інтродукції нових рідкісних і зникаючих видів, занесених до Червоної книги України, а також дослідження фізіолого-біологічних показників рослин, які ростуть на території дендропарку, яка постраждала від техногенного забруднення підземних вод нафтопродуктами та сполуками хрому. За результатами досліджень опубліковано 2 монографії та 186 наукових праць [6, 8].

У 2007—2009 рр. проведено дослідження за темою «Інтродукція, вивчення та формування експозиції хвойних рослин (порядок *Pinales Gorozh.*) у дендропарку “Олександрія”». Створено нову експозицію хвойних рослин — «Кониферетум», де представлено 41 вид, 4 різновиди та 157 культиварів, які належать до 10 родів хвойних рослин.

У 2007—2011 рр. виконано дослідження за додатковою науковою темою «Інтродукційне вивчення видового і формового різноманіття роду *Taxus L.*». Зібрано найбільшу в Україні колекцію тисів: 3 види, 1 гібрид та 19 культиварів. Опубліковано монографію «Голонасінні України. Рід тис (*Taxus L.*): інтродукція, біолого-екологічні особливості, використання» [2].

У період з 2008 до 2012 рр. співробітники дендропарку працювали над виконанням наукової теми «Збереження та раціональне використання генофонду дендропарку “Олександрія” на початку ХХІ ст.». Вивчено структуру унікальної вікової діброви та її життєвий стан. Проведено повторну інвентаризацію тра-

в'янистих рослин парку. Колекцію рідкісних та зникаючих видів деревних рослин збільшено до 75. Продовжено роботу з відновлення історичних паркових композицій «Сад “Мур”», колона «Пелікан» тощо. За результатами роботи опубліковано 2 монографії, 175 наукових праць та 2 каталоги [5, 7, 12, 13, 15].

У 2010—2012 рр. виконано дослідження за темою прикладних наукових досліджень «Інтродукція, вивчення та формування експозиції перспективних сортів роду *Rosa L.* у дендропарку “Олександрія”». Розроблено проект і виконано роботи. Всього висаджено 1500 екз. троянд понад 100 сортів.

У 2013—2015 рр. проведено роботу за темою прикладних наукових досліджень «Відновлення структури та оптимізація деревних насаджень ділянки “Танцювальний павільйон” у дендропарку “Олександрія”». За архівними документами відновлено споруду «Бальної зали», мережу алейної сітки, паркові скульптури, квітникову клумбу та оптимізовано склад деревних насаджень.

У 2012—2016 рр. науковцями дендропарку виконано дослідження за темою «Вплив техногенного забруднення атмосферного повітря на стан епіфітної лишайникової рослинності дендропарку “Олександрія” НАН України». Визначено видовий склад лишайників у локалітетах різних ділянок, зокрема тих, які постраждали від техногенного забруднення. Проаналізовано особливості розподілу епіфітних лишайників на території парку за ступенем атмосферного забруднення. Описано один новий для флори України вид епіфітних лишайників.

З 2013 р. розпочато дослідження за темою фундаментальних наукових досліджень «Інтродукція рослин і наукові основи збереження генофонду природної та культурної флори дендропарку “Олександрія”». Колекційний фонд поповнено понад 300 видами та культиварами, гербарний фонд — 3 тис. гербарних аркушів (нині він налічує 24 556 гербарних зразків) [9]. Опубліковано 2 монографії, 2 довідники, низку методичних рекомендацій [2, 14, 15].

У 2013 та 2015 рр. виконано дослідження за двома темами інноваційних досліджень «Рациональне використання природного потенціалу дендрологічного парку “Олександрія” НАН України в концепції розвитку екологічної мережі України» та «Охорона старовікових дерев як запорука збереження генофонду рослин та історичних ландшафтів дендропарку “Олександрія” НАН України». За матеріалами роботи підготовлено та опубліковано «Методичні рекомендації зі створення екологічної стежки у дендропарках загальнодержавного значення та парках-пам’ятках садово-паркового мистецтва».

У 2016 р. розпочато дослідження за темою прикладних наукових досліджень «Відновлення та реконструкція історичних ландшафтних ділянок рівнинно-балкового типу в дендропарку “Олександрія” НАН України» (2016—2018), а у 2017 р. — виконання теми фундаментальних наукових досліджень «Видове різноманіття мохоподібних державного дендрологічного парку “Олександрія” НАН України: сучасний стан та проблеми збереження».

Починаючи з 2018 р., заплановано виконання досліджень за новою науковою темою «Збереження та збагачення фіторізноманітності у ценозах дендропарку “Олександрія” НАН України в сучасних умовах зміни клімату». Актуальність цієї теми пов’язана з негативними змінами клімату, які відбуваються останнім часом і призводять до масового ослаблення або загибелі багатьох рослин природної флори та інтродукованих видів деревних рослин, а також з необхідністю захисту рослин від місцевих та інвазійних видів шкідників.

Таким чином, аналіз становлення та розвитку дендропарку «Олександрія» як наукової установи у складі АН України виявив, що саме в «Олександрії» вперше серед старовинних дендропарків України під керівництвом співробітників ЦРБС АН УРСР (нині — Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України) було розпочато цілеспрямовані наукові дослідження зі збереження історичних паркових ландшафтів, природної флори, інтродукції та акліматизації рослин.

За 70-річний період підпорядкування дендропарку «Олександрія» АН України в установі було виконано 24 наукові теми за такими науковими напрямками:

1. Збереження, відновлення та реконструкція історичних паркових ландшафтів (1956—2016).
2. Інтродукція та акліматизація рослин (1956—2016).
3. Систематика і таксономія рослин (1959—1973).
4. Оптимізація прийомів агротехніки і вирощування декоративних рослин (1974—2016).
5. Вивчення стійкості деревних рослин до шкідників та хвороб (1969—2016).
6. Алелопатичні дослідження: активність і толерантність деревних порід при спільному вирощуванні (1969—1983).
7. Стійкість деревних рослин до техногенного забруднення (1993—2016).
8. Збереження рідкісних та зникаючих рослин, занесених до Червоної книги України (2003—2016).
9. Видове різноманіття ліхенофлори та мохоподібних державного дендрологічного парку «Олександрія» НАН України в умовах глобальної зміни клімату (2012—2016).
10. Еколого-просвітницька діяльність (1998—2016).

Співробітники дендропарку «Олександрія» передали іншим дендропаркам, ботанічним садам та об’єктам зеленого господарства тисячі саджанців декоративних рослин. Зокрема у 2002—2016 рр. — 670 екз. 36 видів та культиварів хвойних рослин, 29 видів та культиварів деревних листяних, 15 сортів англійських садових троянд, 12 видів трав’янистих багаторічників 15 ботанічним установам: Національному ботанічному саду імені М.М. Гришка, ботанічним садам Одеського, Київського, Таврійського, Харківського і Хмельницького університетів, ботанічному саду Національного університету біоресурсів і природокористування, Запорізькому міському дитячому ботанічному саду, дендропаркам «Софіївка», «Тростянець», «Асканія-Нова», Сирецькому дендропарку, біостаніонару кафедри садово-паркового господарства Білоцерківського національного аграрного університету тощо.

За роки підпорядкування АН УРСР, а пізніше — НАН України в дендропарку «Олександрія» підготовлено і захищено 17 кандидатських та 1 докторську дисертації за спеціальностями «ботаніка» і «захист рослин».

Співробітники дендропарку опублікували 12 монографій та понад 900 наукових праць, присвячених питанням дендрології і паркознавства.

Сучасний колекційний фонд рослин дендропарку «Олександрія» нараховує 3000 таксонів деревних та 1545 таксонів трав'янистих рослин, більшість з них ростуть на науково-колекційних ділянках «Фрутицетум», «Коніферетум», «Розарій», «Сирінгарій», плодовий сад «Мур», ділянці «Рідкісні та зникаючі види». У найближчі роки заплановано створення нових науково-колекційних ділянок «Сад рододендронів», «Сад сакур», «Сад ліан», «Сад півоній», «Іридарій», «Саліцетум», «Кверцетум».

Розміщення екзотів на колекційних ділянках спричинене тим, що масове введення їх безпосередньо до паркових ландшафтів може призвести до руйнування історичних композицій.

У західній частині парку, приєднаній у 1996 р., на площі понад 100 га заплановано створення науково-експозиційних ділянок з використанням деревних рослин: «Ліси рівнинної частини України», «Ліси Полісся», «Ліси Карпат», «Кам'яний степ України», «Водні та прибережноводні рослини України», «Ліси Північної Америки», «Ліси Японії», «Ліси Кавказу» тощо.

Нині дендропарк «Олександрія» є широко відомою у світі науковою установою, яка працює над вирішенням проблем збереження та збагачення фіторізноманіття, збереження, відновлення та реконструкції історичних паркових ландшафтів і композицій. Здійснюється обмін репродуктивним матеріалом, науковою інформацією з іншими ботанічними установами України та понад 200 ботсадами і дендропарками із 46 країн, проводяться спільні дослідження з інтродукції рослин з науковцями провідних ботанічних установ України, Республіки Білорусь, Республіки Молдова, Республіки Казахстан, Грузії.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Балковский Б.Е. Цифровой политомический ключ для определения растений / Б.Е. Балковский. — К.: Наук. думка, 1964. — 36 с.
2. Бойко Н.С. Голонасінні України. Рід тис (*Taxus L.*): інтродукція, біолого-екологічні особливості, використання / Н.С. Бойко, С.І. Кузнецов. — Біла Церква: Пшонківський О.В., 2016. — 132 с.
3. Галкін С.И. Дендрологическому парку «Олександрія» НАН України — 215 лет / С.И. Галкін // Вісн. Білоцерків. нац. аграр. ун-ту. — 2008. — Вип. 54. — С. 5—10.
4. Галкін С.І. Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України: історія та сьогодення / С.І. Галкін // Інтродукція рослин. — 2010. — № 4. — С. 48—54.
5. Галкін С.І. Дендрологічний парк «Олександрія» НАН України (історія та сучасність) / С.І. Галкін. — Біла Церква: О. Пшонківський, 2012. — 104 с.
6. Галкін С. Структура та символіка старовинного парку «Олександрія» в Білоцерківській резиденції графів Браницьких / С. Галкін, О. Гурковська, Є. Чернецький. — Біла Церква: О. Пшонківський, 2005. — 96 с.
7. Галкін С.І. Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України: словник-довідник / С.І. Галкін, С.М. Левандовська, В.М. Черняк. — Біла Церква: Дельфін, 2014. — 129 с.
8. Галкін С. «Олександрія» — рукотворне диво / С. Галкін, М. Осика. — Біла Церква: Дельфін, 2003. — 140 с.
9. Гербарії України. *Index Herbariorum Ucrainicum* / [М. Руденко, В. Шаповал, Л. Сивоглаз, С. Галкін та ін.; ред.-укладач Н.М. Шиян]. — К., 2011. — С. 56—57.
10. Грисюк М.М. «Олександрія» — зелена скарбниця / М.М. Грисюк. — К.: Будівельник, 1965. — 96 с.
11. Дендрологічний парк «Олександрія» / М.М. Грисюк, І.Г. Дерій, М.М. Антонов, М.П. Олійник. — К.: Вид-во АН УРСР, 1961. — 100 с.
12. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева й куші. Покритонасінні: довідник. Ч. II / [М.А. Кохно, Н.М. Трофименко, Л.І. Пархоменко та ін.]; за ред. М.А. Кохна та Н.М. Трофименко. — К.: Фітосоціоцентр, 2005. — С. 324—367.
13. Каталог деревних рослин дендрологічного парку «Олександрія» НАН України: довідник / [за ред. С.І. Галкіна]. — Біла Церква: Дельфін, 2008. — 53 с.
14. Каталог деревних рослин дендрологічного парку «Олександрія» Національної академії наук України / [за ред. С.І. Галкіна]. — Біла Церква: Білоцерківдрук, 2013. — 64 с.
15. Каталог перспективного асортименту дерев і кушів для озеленення Києва та приміської зони / [О.М. Колісниченко, Н.М. Смілянець, М.І. Шумик та ін.]. — К.: Фітосоціоцентр, 2007. — 51 с.
16. Каталог трав'янистих рослин Державного дендрологічного парку «Олександрія» Національної

академії наук України / [за ред. С.І. Галкіна]. — Біла Церква: Білоцерківдрук, 2013. — 67 с.

Рекомендував до друку М.Б. Гапоненко
Надійшла 04.12.2017

REFERENCES

1. *Balkovskiy, B.E.* (1964), Tsyfrovoi polytomycheskyi kliuch dlia opredeleniya rastenyi [Digital polytomous key to the plant]. Kyiv: Naukova dumka, 36 p.
2. *Boiko, N.S. and Kuznetsov, S.I.* (2016), Holonasinni Ukrainy. Rid tys (*Taxus L.*): introduktsiia, biolohe-ekolohichni osoblyvosti, vykorystannia [Gymnosperms Ukraine. Genus (*Taxus L.*): introduction, biological and ecological features, use]. Bila Tserkva, Pshonkivskiy O.V., 132 p.
3. *Halkin, S.I.* (2008), Dendrolohycheskomu parku "Aleksandriia" NAN Ukrainy — 215 let [Alexandria Dendrological Park of the NAS of Ukraine is 215 years old]. Visnyk Bilotserkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu [Bulletin of the Bila Tserkva National Agrarian University], N 54, pp. 5—10.
4. *Halkin, S.I.* (2010), Derzhavnyi dendrolohichniy park "Oleksandriia" NAN Ukrainy: istoriia ta sohodennia [State Arboretum *Olexandria* of the NAS of Ukraine: history and present]. Introduktsiia roslyn [Plant Introduction], N 4, pp. 48—54.
5. *Halkin, S.I.* (2012), Dendrolohichniy park "Oleksandriia" NAN Ukrainy (istoriia ta suchasnist) [Dendrological Park *Olexandria* of the NAS of Ukraine (history and modernity)]. Bila Tserkva, O. Pshonkivskiy, 104 p.
6. *Halkin, S., Hurkovska, O. and Chernetskiy, Ie.* (2005), Struktura ta symvolika starovynnoho parku "Oleksandriia" v Bilotserkivskii rezydentsii hraviv Branetskykh [Structure and symbols of the old park *Olexandria* in Bila Tserkva residence of Count Branicki]. Bila Tserkva, Pshonkivskiy O., 96 p.
7. *Halkin, S.I., Levandovska, S.M. and Cherniak, V.M.* (2014), Derzhavnyi dendrolohichniy park "Oleksandriia" NAN Ukrainy: slovnyk-dovidnyk [State Dendrology Park *Olexandria* of the NAS of Ukraine: dictionary-reference book]. Bila Tserkva: Delfin, 129 p.
8. *Halkin, S. and Osyka, M.* (2003), "Oleksandriia" — rukotvorne dyvo [*Olexandria* — man-made miracle]. Bila Tserkva: Delfin, 140 p.
9. *Rudenko, M., Shapoval, V., Syvohlaz, L., Halkin, S. et al.* (2011), Herbarii Ukrainy. *Index Herbariorum Ucrainicum* [Herbarium of the Ukraine. *Index Herbariorum Ucrainicum*]. Kyiv, pp. 56—57.
10. *Hrysiuk, M.M.* (1965), "Oleksandriia" — zelena skarbnitsia [*Olexandria* — green treasury]. Kyiv: Budivelnik, 96 p.
11. *Hrysiuk, M.M., Derii, I.H., Antonov, M.M., Oliinyk, M.P.* (1961), Dendrolohichniy park "Oleksandriia" [The Dendrological park *Olexandria*]. K.: Vyd-vo AN URSR, 100 p.
12. *Kokhno, M.A., Trofymenko, N.M., Parkhomenko, L.I. et al.* (2005), Dendroflora Ukrainy. Dykoruslii kultyvovani dereva i kushchi. Pokrytonasinni: dovidnyk. Ch. II [Dendroflora of the Ukraine. Wild and cultivated trees and bushes. Angiosperms: a guide. Part II]. Kyiv: Fitosotsiotsentr, pp. 324—367.
13. *Halkin, S.I.* (2008), Kataloh derevnykh roslyn dendrolohichnoho parku "Oleksandriia" NAN Ukrainy: dovidnyk [Catalog of tree plants of the *Olexandria* dendrological park of the NAS of Ukraine: reference book]. Bila Tserkva: Delfin, 53 p.
14. *Halkin, S.I.* (2013), Kataloh derevnykh roslyn dendrolohichnoho parku "Oleksandriia" Natsionalnoi Akademii nauk Ukrainy [Catalog of tree plants of the *Olexandria* dendrological park of the National Academy of Sciences of Ukraine]. Bila Tserkva: Bilotserkivdruk, 64 p.
15. *Kolisnichenko, O.M., Smilianets, N.M., Shumyk, M.I., Zarubenko A.U. et al.* (2007), Kataloh perspektyvnoho asortymentu derev i kushchiv dlia ozelenennia Kyieva ta prymiskoi zony [Catalog of promising assortment of trees and shrubs for lands capping of Kyiv and suburban areas]. Kyiv: Fitosotsiotsentr, 51 p.
16. *Halkin, S.I.* (2013), Kataloh travianistykh roslyn Derzhavnogo dendrolohichnoho parku "Oleksandriia" Natsionalnoi Akademii nauk Ukrainy [The catalog of herbaceous plants of the State Dendrology Park *Olexandria* of the National Academy of Sciences of Ukraine]. Bila Tserkva: Bilotserkivdruk, 67 p.

Recommended by M.B. Gaponenko
Received 04.12.2017

С.И. Галкин, Н.С. Бойко

Государственный дендрологический парк «Александрия» НАН Украины, Украина, Киевская область, г. Белая Церковь

ДЕНДРОПАРК «АЛЕКСАНДРИЯ» НАН УКРАИНЫ — 70 ЛЕТ В СОСТАВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК УКРАИНЫ: ИСТОРИЧЕСКИЙ ПУТЬ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Освещены данные об истории создания дендропарка «Александрия» НАН Украины. Проанализирован процесс становления дендропарка как научного учреждения в системе АН Украины. Выполнены 24 темы научных исследований по таким направлениям: сохранение и реконструкция исторических парковых ландшафтов, интродукция растений, систематика и таксономия растений, оптимизация приемов агротехники, выращивание декоративных растений, устойчивость древесных растений к вредителям и болезням, аллелопатия, сохранение редких растений и др. Проанализированы история создания и современное состояние коллекционного фонда растений. Дендропарк «Александрия» — одно из ведущих академических учреждений Украины, заданиями которого являются сохранение фиторазнообразия и интродукция растений.

Ключевые слова: дендропарк, Академия наук Украины, научные исследования, сохранение фиторазнообразия, интродукция растений, виды и культивары, коллекционные участки.

S.I. Galkin, N.S. Boiko

Olexandria State Arboretum,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv Region, Bila Tserkva

**OLEXANDRIA ARBORETUM OF THE NAS
OF UKRAINE — THE 70 YEARS
AT THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF UKRAINE: THE HISTORICAL PATH
AND THE MODERNITY**

The history of creation of *Olexandria* arboretum is presented. The process of formation of the arboretum as a scientific institution at the Academy of Sciences of Uk-

raine is analyzed. At a result of the researches it was found out that during the existence of the institution the 24 subjects of scientific researchers were conducted, which are concern such of major directions as the preservation and reconstruction of historical park landscapes, the introduction of plants, a systematic and a taxonomy of plants, the optimization of agrotechnics, the cultivation of ornamental plants, a resistance of tree plants to pests and diseases, the allelopaty, the conservation of the rare plants, etc. The history of formation and the modern state of plants collection fund are analyzed. *Olexandria* arboretum is one of leading academic institutions in Ukraine, which tasks are the conservation of phytodiversity and the introduction of plants.

Key words: arboretum, the Academy of Sciences of Ukraine, scientific researches, conservation of phytodiversity, plant introduction, species and cultivars, collections.